

Anna Ondrejková

Čo je človek, že ho súdiš? Bože!

Чем есть человек, что его судишь? Боже!

Šlomo ben Gabriola: Koruna kráľovstva, preklad D. Goldstein a M. Mičaninová, vyd. M. Vaška, Prešov 2003, s. 87 vrátane predslovu.

Skôr než začnem básnický text filozoficky komentovať, musím najprv niečo povedať o jeho povahe a dotknúť sa aj problému, v čom rozličné témy, v básni filozoficky naznačené spolu poeticky harmonizujú.

K myšlienkam o transcencii a absolútne dochádzame spravidla cestou interpretácie textov ako výrazu spirituality ducha. Talmudickému výroku „Boh nemá miesto vo svete, svet má miesto v Bohu“ (Lévinas) sa v básni dostáva radikálnej interpretácie: Boh je podmienkou všetkého bytia. Je mi celkom zrejmé, že čítajúc Korunu kráľovstva v snahe vysvetliť jej filozofickú podstatu, stojím pred oblasťou, ktorej pochopenie by si vyžadovalo zvláštne štúdium a tak sa snažím čítať aj v podtexte či medzi riadkami myšlienky dosť sugestívne, ktoré majú aj praktické dôsledky – pre pokoj duše človeka.

V polovici 12. storočia, ako v predsluve uvádza prekladateľka, vzbudilo pozornosť dielo FANS VITAE (Prameň života), autor Avicbron. Až v roku 1846 S. Munk došiel k záveru, že „známy scholastický filozof Avicbron je

totožný s už predtým známym Šlommom ibn Gabirolom... objav znamenal pre Ibn Gabirola znovuznanie jeho veľkosti“. (M. Mičaninová) Jeho filozofiu i poéziu ovplyvňovali židovské pramene a novoplatonizmus. V predsluve od prekladateľky nájdeme stručný náčrt Gabirolovej filozofie: Definoval látku ako to, čo je spoločné veciam ...prahmota je nositeľom praformy a s ňou aj najvyššej odvodenej podstaty – rozumu. Telesné je podriadené duchovnému, všetko... je odvoditeľné z duchovného princípu. Pre hodnotenie jeho filozofie platí, že „odstránil dualizmus látky a formy a zároveň zostal verný monoteizmu“. To k čomu sa filozofi neskoršieho obdobia vracali (kriticky A. Veľký a T. Akvinský) je jeho teória „inteligibilnej látky“. (M. Mičaninová)

O Korune kráľovstva, t.j. o Gabirolovej poézii prekladateľka píše, že je to dielo filozofické, novoplatónske... spojené s bohatstvom židovského myslenia. „Každý verš je preniknutý duchom Tóry, Takmudu a kabaly“. Básnická skladba oslavného charakteru má tri časti: Zázračné sú Tvoje diela (ontológia) Kto bude hovoriť o Tvojej

moci (so sklonom k epistemológii) a Čo je človek, že ho súdiš? (so sklonom k axiológii, prevažne antropológia).

Zaujme najmä posledná časť. Myšlienka interiority človeka vo svete je tu prezentovaná ako myšlienka etická. V nej spočíva pravda symbolizmu (božského, kozmologického) a možno aj hlboká skúsenosť židovských náboženských a kultúrnych rituálov, (...a upevní ma svojou dokonalou tórou, som zaviazaný ...oslavovať, velebiť, vyzdvihovať, požehnávať, posväcovať... Tvoje meno (81)), v ktorých možno ide o zameranie duše na text starých izraelských liturgických požehnaní oslavovaním Boha v druhej osobe. Tento môj dojem potvrdzujú aj slová prekladateľky: „Jej obsah bol dôvodom pre zaradenie ...do modlitieb, určených na najvýznamnejší židovský sviatok – Deň zmierenia“.

Verše časti Čo je človek, že ho súdiš? sú dôkazom toho: že kultúra a náboženstvo determinujú to, čím sa bytie človeka môže stať a čím sa napokon stáva, že v značnej miere oboje rozhoduje aj o tom, ako rozmýšľať o sebe a o iných a ako v kontexte sveta nachádzať seba samých.

Rozmýšľať o sebe sebaspytovaním

Kto som a čo je môj život, moje bytie: „...z ohňa duše je stvorené telo... Vyšlo z ničoty a prišlo k bytiu.“ (51) Bytie vo svete – ako myšlienka etická. Najvyššie hodnoty: viera, milosrdenstvo, múdrosť (dať duši silu poznania)

a spravodlivosť. Treba ich preferovať, lebo ako človek: „Mám hriechne srdce zatvrdnuté a plné hnevu a číhajúceho zla“. (59) „Zničil som svoje cesty, mylil som sa vo svojich rozhodnutiach...“ (61) A v odpovedi na otázku Čo je človek? „Závan vetra ho ako steblo vyvráti, trnie ho pichá... Ženie sa za bohatstvom s ľahkosťou orla a zabúda na smrť a ona je za ním. Človek prišiel na svet a nevie prečo. Teší sa a nevie z čoho“. (69)

Kultúra a náboženstvo stanovujú teda jeden z pólův vedomia, sú zložkou, ktorá síce človeka vydeľuje z ostatného bytia, určujú aké hodnoty preferovať, aké odmietať, ale neumožňujú porozumieť božím zámerom. Aké nerozumné a beznádejné je teda akékoľvek úsilie – presvedča múdrosť básnikova čitateľa rôznou formuláciou slov. Dôkazom o tom sú aj situácie, ktoré možno označiť ako pohyblivé piesky života: „Vždy pripravený na ťažkosti, každú hodinu na nešťastné udalosti, každý okamih na rany osudu...“ (69) Krv vždy tiekla v mene hodnôt, v ktoré ľudia verili a o ktorých sa nazdávali, že sa zachovajú navždy a oni im budú verní, kým svet bude jestvovať. Ľudia si vždy mysleli, že bojujú za nemené hodnoty – Boh bol jednou z nich. Básnikov názor možno vyjadriť aj takto: Cez mesiace, dni, chvíle plné utrpenia, ktoré zoslal Boh, získať presvedčenie, prenikavé ako ľudská bolesť, že jestvuje Boh, ktorý žije a pretrvá, mučený Boh v dušiach ľudí.